

Plenum

Onsdag 26.3.2025 kl. 14.00—18.51

9. Lagmotion med förslag till lag om ändring av 17 b § i upphovsrättslagen

Lagmotion LM 2/2025 rd Eeva-Johanna Eloranta sd m.fl.

Remissdebatt

Förste vice talman Paula Risikko: Ärende 9 på dagordningen presenteras för remissdebatt. Talmanskonferensen föreslår att ärendet remitteras till kulturutskottet.

För debatten reserveras i detta skede högst 30 minuter. Om vi inte inom denna tid hinner gå igenom talarlistan avbryts behandlingen av ärendet och fortsätter efter de övriga ärendena på dagordningen. — Ledamot Eloranta presenterar ärendet för oss.

Debatt

18.12 **Eeva-Johanna Eloranta sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämän lakialoitteen tavoite on varmistaa, että kirjallisuuden tekijät saisivat kohtuullisen korvauksen myös kaikista Saavutettavuuskirjasto Celian lainoista lainauksen muodosta riippumatta. On kohtuutonta, että vaikka suurin osa Saavutettavuuskirjasto Celian äänikirjoista kulutetaan suoratoistona, jää tekijä tällä hetkellä näistä kokonaan ilman lainauskorvauksia.

Tässä lakialoitteessa tekijänoikeuslain muuttamiseksi on kyse tämän epäkohdan korjaamisesta, jotta kirjailijat ja kääntäjät saavat oikeudenmukaisen korvauksen kaikista lainoista lainauksen muodosta riippumatta. Tällä hetkellä tekijöille maksetaan korvausta vain niistä Celian lainoista, joissa asiakas on ladannut äänikirjatiedoston koneelleen. Korvausoikeus ei myöskään koske e-kirjatiedostoja. Korvattavia lainoja koko vuoden lainoista oli vuonna 2023 yhteensä vain 84 000. Vuoden kokonaislainamäärä oli kuitenkin 1,3 miljoonaa, eli valtaosa lainoista jää korvaamatta kirjailijoille.

Arvoisa puhemies! Tällä lakialoitteella esitetään muutoksen tekemistä tekijänoikeuslain 17 b §:ään, jossa säädetään teosten saattamisesta lukemisesteisten käytettäväksi saavutettavassa muodossa. Pykälän 7 momentissa säädetään korvausoikeudesta tekijän hyväksi, kun pykälässä säädetyn mukaisesti ääntä tallentamalla Suomessa valmistettu teoskappale saatetaan lukemisesteisen käytettäväksi siten, että kappale jää pysyvästi lukemisesteisen haltuun.

Teknologisen kehityksen vuoksi saavutettavia teoskappaleita lukemisesteisten hyväksi voidaan nykyään valmistaa muillakin tavoilla kuin ääntä tallentamalla, eikä lopullinen kulutustapahtuma enää nykyään tarkoita vain fyysistä haltuun jäämistä tai lataustapahtumaa. Myös lukemisesteisten ryhmän laajennuttua koskemaan muitakin kuin näkövammaisia saavutettavien teosten muodot ja niitä käyttävien eturyhmien tarpeet ovat muuttuneet. Nykyisessä pykälässä määritelty korvausoikeus ei enää vastaa teosten tosiasiallista käyttöä eikä saataville saattamisen muotoja. Lakialoitteen mukaan korvausoikeus muutettaisiin teosten tosiasiallista käyttöä vastaavaksi siten, että oikeudenhaltijoiden oikeudet kohtuulli-

Punkt i protokollet PR 30/2025 rd

seen korvaukseen varmistetaan teoksen käyttötavasta riippumatta. Tämä tarkoittaa sitä, että valtion kirjastotoiminnassa ja muussa laajamittaisessa teoskappaleiden saataville saatamisessa sekä levitys- ja välitystoiminnassa kaikki digitaalinen kirjallisuuden käyttö otetaan lainaustapahtumien mukaisesti korvauksen piiriin.

Puhemies! Tekijänoikeuslain mukaan lukemisesteisille henkilöille palveluja tarjoavat valtuutetut yhteisöt, kuten Celia, saavat valmistaa teoksista kappaleita saavutettavassa muodossa oikeudenhaltijoiden lupaa kysymättä. Näitä saavutettavia teoksia puolestaan voivat käyttää kaikki, joille tavallisen kirjan lukeminen on lukivaikeuden, sairauden, vamman tai vastaavan syyn vuoksi vaikeaa. Nykyinen tekijänoikeuslain 17 b §:n 7 momentti turvaa tekijöille korvauksen vain niissä tilanteissa, kun lukemisesteiselle jää pysyvästi haluttuun ääntä tallentamalla Suomessa valmistettu kappale teoksesta. Korvausoikeuden laajuutta ja siihen sisältyviä ehtoja perusteltiin aikanaan muun muassa sillä, että näin se vastaa lopullista kulutustapahtumaa. Käytännössä tämä on tarkoittanut sitä, että tekijät ovat saaneet korvauksen niissä tilanteissa, kun lukemisesteiselle lähetetään kirjallisesta teoksesta tehty cd-äänikirjaversio kotiin tai kun lukemisesteinen on tallentanut äänikirjan sähköisenä tietokoneelleen tai muuhun tallennuslaitteeseen. Pitkään tämä on vastannutkin sitä käyttöä, jota Saavutettavuuskirjasto Celiasta on pääasiassa tehty.

Nykyinen laki ei kuitenkaan huomioi sitä, että viimeisten vuosien aikana suoratoistolla tarjotut e-kirja- tai e-äänikirjapalvelut ovat yleistyneet yleisimmäksi kirjallisuuden käyttötavaksi Celiassa. Celiassa on jo vuonna 2024 lopetettu cd-äänikirjojen lähettäminen uusille asiakkaille ja heidät on ohjattu ensisijaisesti käyttämään sähköisiä versioita ja suoratoistopalveluita. Syyskuussa 2025 fyysisten cd-äänikirjaversioiden käyttäminen lakkautetaan Celiassa aivan kokonaan. Viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana Celian raportoitujen korvattavien lainojen määrä on laskenut 60 prosenttia käytön siirryttyä suoratoistoon ja siten pois korvattavan käytön piiristä. Vuonna 2012 korvattavia lainoja tehtiin Celiasta noin 945 000, mutta vuonna 23 niiden määrä oli enää alle 380 000. Kaiken kaikkiaan lainoja tehtiin kuitenkin kyseisenä vuonna tuo yli 1,3 miljoonaa eli paljon enemmän kuin aikaisempina vuosina. Teosten käyttötavat ovat muuttuneet, ja tällä hetkellä lukemisesteisten yleisin tapa käyttää rajoituksen nojalla valmistettuja kappaleita on tosiaankin suoratoisto selaimen tai sovelluksen kautta.

Ääni- ja e-kirjoja saavutettavassa muodossa lukemisesteisille tuottavan ja tarjoavan Celian noin 1,3 miljoonasta vuosittaisesta äänikirjojen käyttötapauksesta valtaosa on suoratoistoa. Celian valikoimassa on tarjolla noin 55 000 teosta, joita voi lainata rajattomasti verkon kautta, sillä toisin kuin yleisten kirjastojen e-kirjastopalvelussa lisenssiehdot eivät rajoita käyttöä millään tavalla. Siten tekijät eivät myöskään saa näiden teosten käytöstä minkäänlaista korvausta lisenssin kautta.

Arvoisa puhemies! Suomi on pieni kieli- ja kulttuurialue. Tekijöiden tulot koostuvat useista pienistä lähteistä, joten tämä lakimuutos olisi tärkeä askel kohti oikeudenmukaisempaa ansaintamallia. Ei voi olla niin, että kaikkien teosten lainaamista ei korvata tekijöille. On myös hyvä muistaa, että Suomi on jäljessä muista Pohjoismaista. Ruotsissa ja Tanskassa saavutettavat äänikirjat kuuluvat jo nyt korvauksen piiriin. On korkea aika, että Suomi seuraa esimerkkiä ja turvaa kirjallisuuden tekijöiden oikeudenmukaiset tekijänoikeuskorvaukset riippumatta siitä, missä muodossa lainattava teos lainataan.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Mikkonen, Anna-Kristiina.

Punkt i protokollet PR 30/2025 rd

18.18 Anna-Kristiina Mikkonen sd: Arvoisa puhemies! Saavutettavuuskirjasto Celia tuottaa saavutettavaan muotoon yhden kolmasosan suomalaisesta kauno- ja tietokirjallisuudesta. Käyttö on merkittävää pienellä kieli- ja kulttuurialueella. Valtaosa lainoista jää jo nyt korvaamatta. Kirjallisuutta kulutetaan verkon kautta ja suoratoistona. Celian asiakkaita 90 prosenttia lainaa verkon kautta, ja tekijä ei saa mitään korvausta näistä lainoista. Kirjailijoiden ja kääntäjien työn tulosten ilmainen hyödyntäminen ei ole vastuullista tai kestävä toimintaa. EU:n edellyttämä tasapaino edunsaajien saaman edun ja oikeudenhaltijoille aiheutuvan haitan välillä ei toteudu. Vuonna 2025 tilanne huononee entisestään. Celia lopettaa fyysisten äänikirjojen lainaamisen, ja kaikki lainat siirtyvät verkkoon. Korvauksen piiriin jää enää vain noin kuusi prosenttia lainoista, jos lainsäädäntöä ei päivitetä pikaisesti.

Teknologisen kehityksen vuoksi saavutettavia teoskappaleita lukemisesteisten hyväksi voidaan nykyään valmistaa muillakin tavoilla kuin ääntä tallentamalla, eikä lopullinen kulutustapahtuma enää nykyään tarkoita vain fyysistä haltuun jäämistä tai lataustapahtumaa. Nykyisessä tekijänoikeuslain pykälässä määritelty korvausoikeus ei vastaa teosten tosiasiallista käyttöä tai saataville saattamisen muotoja. Jatkossa korvausoikeus tulisi muuttaa teosten tosiasiallista käyttöä vastaavaksi siten, että oikeudenhaltijoiden oikeudet kohtuulliseen korvaukseen varmistetaan teoksen käyttötavasta riippumatta. Tämä tarkoittaa sitä, että valtion kirjastotoiminnassa ja muussa laajamittaisessa teoskappaleiden saataville saattamisessa sekä levitys- tai välitystoiminnassa kaikki digitaalisen kirjallisuuden käyttö otetaan lainaustapahtumien mukaisesti korvauksen piiriin.

Pohjoismaisessa vertailussa Suomi jää jälkeen sekä korvaussumman että korvauksen piiriin kuuluvien teosten kattavuuden suhteen. Suomessa muun muassa suoratoiston kautta kuunneltujen teosten käytöstä ei makseta mitään. Suomen korvauskäytäntö täytyy pikaisesti ajantasaistaa vastaamaan nykyisiä kirjallisuuden käytön tapoja. Tehdyn työn hyödyntämisestä pitää saada oikeudenmukainen korvaus. Kaikki Celian äänikirja- ja e-kirjalainat on otettava korvauksen piiriin. Jos tekijänoikeuslain 17 b §:ää ei ajantasaisteta kuluvan vuoden aikana, ensi vuonna Celiasta tehdyistä lainoista jää vuodessa korvaamatta lähes miljoona lainaa eikä teosten tekijä ei saa näiden käytöstä minkäänlaista korvausta.

Näillä perusteilla kannatan Elorannan lakialoitetta.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Lohikoski.

18.21 Pia Lohikoski vas: Arvoisa rouva puhemies! Allekirjoitin tämän tärkeän lakialoitteen, koska lainsäädäntömme on päivitettävä vastaamaan nykypäivää.

Saavutettavuuskirjasto Celian käyttötavat ovat kehittyneet teknologian kehittyessä. Aikoinaan Sokeain kirjastossa fyysisiä kelanauhoja lähetettiin postitse kotiin — oma mummini käytti sellaisia vanhoilla päivillään — mutta nykyään Celiää käytetään kännykän kautta ja sitä käyttävät muun muassa lapset, jotka tarvitsevat apua esimerkiksi lukivaikeuksien takia.

Nykyinen lainsäädäntö ei tunnista sitä, että valtaosan Celian asiakkaita on täytynyt jo siirtyä käyttämään kirjoja suoratoistona tai kuunteluohjelmien kautta. Tämä ei ole vain tekninen kysymys, tämä on myös oikeudenmukaisuuskysymys. Kirjallisuuden tekijöillä on oikeus saada kohtuullinen korvaus työstään riippumatta siitä, missä muodossa heidän teoksiaan käytetään — fyysinen tai digitaalinen kirja, sillä ei pitäisi olla merkitystä. Siksi meidän on varmistettava, että Celian lainauksista maksettava korvaus vastaa nykyistä käyttötapaa ja kunnioittaa tekijänoikeuksia.

Punkt i protokollet PR 30/2025 rd

Kiitos aloitteesta edustaja Elorannalle. Olen sen allekirjoittanut ja toivon, että se etenee.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Eloranta vielä.

18.23 Eeva-Johanna Eloranta sd: Arvoisa puhemies! Kiitän edustajia osallistumisesta tähän tärkeään keskusteluun ja aloitteen allekirjoittamisesta.

Todellakin kysymys on siitä, että kirjailijat saisivat korvauksen kaikista teostensa lainoista. Ei todellakaan ole oikein, niin kuin tässä edustajatkin totesivat, että satojatuhansia lainoja jää tekijöille korvaamatta. Todellakin toivon, että nyt sitten Suomi vihdoinkin seuraaisi muiden Pohjoismaiden esimerkkiä ja turvaisi kirjallisuuden tekijöiden oikeudenmukaiset korvaukset riippumatta siitä, missä muodossa se lainattava teos lainataan.

Tässä on vielä asia, mikä liittyy tähän Celia-kirjastoon, Saavutettavuuskirjastoon: Meillä esimerkiksi oppimisen tuen ongelmat ovat kasvaneet. Jo neljäsosa perusopetuksen oppilaista saa tehostettua tai erityistä tukea, ja osa näistäkin oppilaista käyttää tätä Celia-kirjastoa. Elikkä voidaan sanoa, että tavallaan Celia-kirjaston käyttäjien määrä kasvaa koko ajan ja sitä myötä myöskin tämä epäoikeudenmukainen tilanne kasvaa, koska yhä useampi voi niitä teoksia sieltä Celian kautta sitten käyttää ja lukea, mikä on tietenkin hyvä asia, mutta on tärkeätä, että kirjailija tai tekijä, mistä teoksesta onkaan kysymys, saa aina sen oikeudenmukaisen korvauksen siitä teoksensa käytöstä. — Kiitos.

Riksdagen avslutade debatten.

Riksdagen remitterade ärendet till kulturutskottet.